

УДК 261.7

DOI: 10.31548/hspedagog2021.01.104

МІЖ БІБЛІЄЮ ТА АНТИЧНОЮ ФІЛОСОФІЄЮ: ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ХРИСТИАНСЬКИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ЛЮДИНУ

ЛАПУТЬКО А. В., старший лаборант кафедри філософії, біоетики
та історії медицини

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

E-mail: belogortseva@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-7501-500X

Анотація. У статті розглядаються передумови формування християнських уявлень про людину. Акцент робиться на тому, що вчення про людину ніколи не було окремою проблемою теології, і, отже, формувалось паралельно і в рамках основних положень християнства. Автор акцентує увагу на суперечливості в розумінні походження уявлень людини між традиційними галузями християнства. В цілому, залишаючись на спільних позиціях, кожна конфесія визначає власне фундаментальне джерело походження антропологічних ідей, не беручи до уваги складний і суперечливий шлях взаємопроникнення ідей давньогрецької філософії та християнства. Автор показує шлях формування основних антропологічних уявлень від понять Старого Завіту до Нового Завіту, які отримують своє остаточне оформлення лише у працях апологетів християнства, вихованих логікою та культурою мислення античної філософії. Таким чином, зародження нової світоглядної антропологічної парадигми, яка залишається однією з найпопулярніших і дискурсивних у сучасному світі, відбувається в рамках діалогу між давньогрецькою філософською думкою та старозавітними ідеями.

Ключові слова: людина, Бог, християнство, антропологія, антична філософія, Логос, кохання, образ Бога.

Актуальність. Християнська антропологія сьогодні є предметом дослідження філософів, богословів та релігієзнавців оскільки сучасний соціум порушив доволі суттєві питання співвідношення життя та смерті, людського тіла та людського духу. В бурхливому обговоренні проблем абортів, евтаназії, соціальної нерівності, науковий та християнський погляди на вирішення означених питань вкотре в історії не збігаються, що створює дисонанс в суспільній свідомості, яка в своєму змісті має велику частину християнських уявлень про людину, навіть у світському її контексті, оскільки усталеним є розуміння людини не лише як тілесної істоти, але і духовної сутності.

Аналіз досліджень і публікацій. Маючи спільний об'єкт дослідження, теологи, філософи і релігієзнавці доходять різного висновку щодо основ формування християнської антропології, оскільки слідує різними шляхами дослідження. Теологічні дослідження хибують однобічним підходом, оскільки не враховують впливу античної думки та вихованій нею спосіб мислення апологетів християнства. Водночас, філософські та релігієзнавчі дослідження на сьогодні не позбавлені тієї ж помилки, оскільки більшою мірою фокусують на чинниках виключно філософських впливів. В той же час в сьогодні працях вітчизняних філософів, релігієзнавців простежуються

© Лапутько А. В.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 12(1) 2021

звернення до дослідження проблем людини не тільки на основі філософії, але й звернення християнської антропології з врахуванням духовних вимірів буття: В. Бондаренко, О. Бродецький, І. Васильєва, К. Вергелес, Т. Гаврилюк, А. Колодний, Л. Конотоп, Р. Мартич, О. Предко, О. Філоненко, Л. Филипович, Ю. Чорноморець. Водночас, потребує подальшого дослідження питання взаємовпливів християнської та античної філософії у формуванні християнських поглядів на людину.

Мета статті. Проаналізувати існуючі підходи до досліджень християнської антропології, здійснити аналіз взаємовпливу та взаємозв'язку античної філософської та основоположних уявлень про людину раннього християнства в процесі становлення християнської антропології.

Методи. Міждисциплінарний характер роботи зумовив необхідність використання загальнотеоретичних і спеціальних методів дослідження притаманних філософсько-релігійного дискурсу, зокрема, системного, феноменологічного, компаративного, аналітичного, діалектичного та ін. методів.

Результати дослідження та їх обговорення. Основою богословських антропологічних вчень є Святе письмо, в якому людина визначається образом та подобою Бога; вчення Отців Церкви в яких уявлення про сутність людини поглиблюються відповідно до догматів про Трійцю та дві природи Ісуса Христа; містичні одкровення ісихастів, які є основою тверджень про реально можливе обожнення людини. У релігієзнавстві вважається, що джерелами формування християнської антропології постають: 1) Біблія; 2) давньогрецька філософія; 3) соціокультурні умови формування християнства [5, с. 19].

Відтак, на ранніх етапах свого становлення християнські уявлення про людину піддавались трансформаціям відповідно до змін у суспільному житті. Архімандрит Кіпріан Керн два періоди розвитку ранньохристиянської антропології: 1–донікейський та 2 період великих догматичних суперечок. В цих двох періодах ключову роль відіграють «антропологію пустині», «антропологію містиків» та «антропологію богословських синтезів». «Одночасно з антропологією богословських трактатів та догматичних суперечок – зауважує Кіпріан Керн – у церковній свідомості зрів і інший підхід до проблеми людини. Це антропологія пустині, чернечої келії та містичних одкровень. Покоління аскетів та споглядальників опрацювали власне вчення про людину, яке базується більшою мірою на внутрішньому самозаглибленні, на вивченні свого сокровенного світу душі, ніж на богословській діалектиці та передумовах античної філософії. Цей напрям в антропології обійти неможна. Він, не створюючи протиріч в святоотецькій традиції, доповнює все ж таки досвід церковної свідомості та вносить інше забарвлення у вчення про світ та людину» [9, с. 219].

Антропологія ісихазму, як досвідна антропологія, набула досить великої популярності в кінці ХХ століття і в Україні. В умовах руйнації Радянського Союзу, в стані економічної та політичної розгубленості людина відчувала і духовний вакуум, в якому уявлення про реально можливе духовне піднесення над марністю буденності надихало до пошуку істини.

Відтак, біблійні уявлення про людину вийшли за межі християнської антропології і знайшли своє місце і в суспільній свідомості, як конкуруючі із теорією Дарвіна. Розглянемо основоположні біблійні положення

щодо створення людини Богом та розуміння її призначення.

У книзі Буття 1:26–29 стверджується: «І сказав Бог: Створімо людину за образом Нашим, за подобою Нашою». Саме це твердження сьогодні набуло широкого розповсюдження і є актуальним для широкого загалу. Біблійне розуміння сенсу буття людини також не позбавлене популярності. Саме в уявленнях про людину чітко прослідковується здійснений християнством поворот від античного космоцентризму до християнського антропоцентризму. Людина уже в Старому Завіті постає не лише як частина космосу, річ серед речей, а як сутність вища від природи, повелитель усього, що створено для неї: «і хай панують над морською рибою, і над птаством небесним, і над худобою, і над усею землею, і над усім плазуючим, що плазує по землі» (Бут. 1:26) [5, с. 20].

Уже на сторінках Старого Завіту людина наділяється свободою волі у духовному її тлумаченні, на відміну від античної філософії в якій свобода ототожнювалась із розумом та інтелектом. І хоча таке розуміння свободи найбільшою мірою стверджувалось в процесах теодицеї, паралельно воно призвело і до утвердження світського гуманізму. Відтак, свобода волі є найвищою духовною чеснотою людини, образом та подобою Бога, відповідно до Книги Левит 11: 45, де Бог наказує: «Будьте святими, тому що я Святий».

В Новому Завіті розуміння «образу Божого» в людині поглиблюється і збагачується христологією. Центром новозавітної антропології виступає Боголюдина Христос. Відтак, у Христі відбувається діалектичне поєднання теоцентризму та антропоцентризму, оскільки Христос є метою людського буття, як і людина була метою втілення Христа. Відтак, починаючи з часів апологетики

християнська антропологія розвивається в межах наступних питань: «якою мірою людина може уподібнитись Христу», «у чому Христос є людиною, а в чому – Господом». Відповіді на ці питання призводять до вчення про узгодження двох воель, людської та божественної, не як боротьби, а як поєднання. Христологічність антропології, певною мірою, виводить християнську антропологію за межі теорії, оскільки через Христа християнин не лише пізнає, якою людина повинна бути, але і те, якою людина реально стає [5, с. 21].

У подальшому розвитку християнських антропологічних уявлень відіграли значну роль філософські вчення античності. Зокрема, антропологічне вчення апостола Павла, яке, безспідставно, розуміють як особливу антропологічну школу [1, с. 51–101] вважають продовженням антропологічних поглядів Платона.

Окрім платонізму, християнська антропологія зазнала суттєвого впливу і стоїцизму. «Концепції ἀταραξία καὶ ἀπάθεια – «атараксії» та «апатії» (незворушності та байдужості) – сама система стоїцизму з орієнтацією на самозбереження формулює логіку майбутньої насамперед католицької антропології. Через дуалізм духовності та тілесності, обґрунтування цих ідей в елліністичну епоху в творчості Галена та Птоломея завершується ціцероновським гуманізмом, коли в мозаїці його творчості він намагається поєднати мудрість з красою та користю і тим самим створити всеохоплюючу систему світобачення, центром якої стає людське буття» [4, с. 16].

Синтез античної філософії та іудейської теології здійснюється у творчості батька християнства Філона Александрійського [12, с. 40]. Античне поняття Логос ототожнюється з біблійними поняттями «людина Бог»,

«небесний Адам». Такий філософсько-теологічний підхід дозволив поєднати трансцендентного Бога з раціонально-людським. Означене мало не лише теоретичне теологічне значення, але і практичне антропологічне, оскільки людина виділилась із космічного цілого античної філософії та посіла центральне місце у всесвіті. Це, безумовно, формувало новий тип людини, яка згодом побудує гуманістичне суспільство.

У встановленні вчення про подвійну природу людини – божественну та людську, окрім вчення Філона Александрійського, значну роль відіграли праці Тертуліана, Орігена. Останню крапку в боротьбі з розповсюдженням на той час вченням про вічне переселення душ із тіла в тіло було поставлено Тертуліаном і утверджено вчення про індивідуальність та вічність душі [13]. Для античності есхатологічні уявлення про вічність індивідуальної душі, а, відтак, і тіла були новітніми. В сучасному світі, водночас, обидві концепції нерідко діалектично узгоджуються в суспільній свідомості.

Міркування Орігена, справжнього «апологета» християнства [2, с. 390], не зважаючи на те, що були засуджені церквою, водночас, задали напрям розвитку етично-антропологічній проблематиці. В його роботах, на противагу Філонівському Логосу та Клементієвському містичному Логосу увага приділяється історичній постаті Логоса — Христа. У розкритті процесу сходження «душі на ті ідеальні вершини, з яких вона зійшла, визначальну роль відіграє віра, за якою йде знання (епістеме, гнозис), за знанням — мудрість і нарешті душа підіймається до безпосереднього споглядання істини, тобто теорії. Сама ж теорія спирається на «праксіс», а останній носить етичний характер, джерелом якого є ідея любові. Містичним посередником між Богом та

людиною є Христос — Логос» [5, с. 27].

Любов, як ключова категорія новозавітної антропології, набула актуальності і у сьогодення, як у *православ'ї* (І. Зізіулас, С. Сахаров тощо), так і в католицизмі (Бенедикт XVI, папа Франциск): «Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздирить, любов не величається, не надимається, не поводить нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить! Ніколи любов не перестає! Хоч пророцтва й існують, — та припиняються, хоч мови існують, — замовкнуть, хоч існує знання, — та скасується» (1Кор. 13: 4–8). Ця концепція в подальшому найбільше розроблялась християнськими богословами, які впроваджували антропологічно-гуманістичну проблематику, і пройшла шлях еволюції від розуміння любові як основної заповіді християнства до проголошення Любові, як сутнісної складової людини, що домінує над вірою та знаннями [5, с. 22].

Окреслені питання були основоположними у розвитку патристичної антропології, як практично-етичної антропології, до якої постійно звертаються християнські богослови і сьогодення. Зважаючи на те, що антропологічні уявлення формувались, як показано вище, в тісній взаємодії онтологічно-метафізичних, гносеологічних, аксіологічних та есхатологічних питань, християнські уявлення про людину здійснювали потужний вплив на формування нового типу світогляду західної цивілізації.

В період патристики розвивається холистична антропологія. В роботах представників Каппадокійської школи — Григорія Нисського, Василя Великого та Григорій Назіанзіна набуло

концептуального оформлення осмислення людини в контексті історії, онтології, психології та фізіології. В роботах Григорія Ниського «Про устрій людини», Немесія Емеського «Про природу людини» та св. Іустина «Про воскресіння» знаходимо тлумачення людини не лише як об'єкту спасіння, але і як саморегулюючої системи. Григорій Ниський зв'язок душі та тіла описує доволі поетично як знайомство, дружбу та любов, які зберігаються і після смерті: «В душі і після розлучення з тілом залишаються деякі знаки... поєднання, бо ж впізнали багатий та Лазар (один одного) в раю. На душі залишається нібито відбиток (тіла), і під час оновлення вона знову візьме на себе це (тіло)» [10]. А в контексті есхатології розробляється вчення про спасіння усіх людей, не залежно від праведності чи неправедності життя [10].

Остаточної систематизації антропологічні уявлення набувають у творців східної патристики - Діонісія Ареопагіта, Максима Сповідника та Іоанна Дамаскіна. Джерелом досвідної антропології та містичних ідей є богослов'я Діонісія Ареопагіта, який розробляє вчення про шляхи богопізнання, відомі як катафатичний та апофатичний. Позитивний (катафатичний) шлях пізнання.

Зауважимо, що твори Діонісія Ареопагіта в подальшій історії християнської релігійно-філософської думки середньовіччя стали головним джерелом містичних ідей. Найширше антропологічні уявлення розкриваються у вченні про богопізнання. Так, мислитель виділяє два шляхи, які стали основними у християнській теології [3]. Перший шлях – позитивної (катафатичної) теології – це певна аналогія між реальним світом предметів та людини і Богом як творцем усього суцього. Через пізнання навколишнього світу предметів, людина може піднятися до

пізнання найвищих категорій – Життя, Блага, Світла тощо.

Але, більш адекватне пізнання Бога здійснюється шляхом заперечної (апофатичної) теології. Послідовно заперечуючи щодо Бога будь-які властивості, які притаманні створеному світу речей, людина піднімається до пізнання нетварного. Отже, у богослов'ї Діонісія Ареопагіта обґрунтована абсолютна непізнаваність сутності Бога для людського розуміння [15, с. 7–88].

Вірний шлях пізнання є той, власне, який і був вказаний Христом – Любов. В Ареопагітиках процес творіння світу тлумачиться як процес самовідчуження божественної доброти та любові. У працях «Небесна ієрархія» та «Церковна ієрархія», у дусі платонізму, любов наділяється космічною функцією: вона не лише веде від Бога до світу, але і рухає усіма істотами, знову направляючи їх до джерела їхнього життя – Бога. Лише на шляху любові людина здатна здійснити те, що не можна здійснити шляхом розуму – пізнати Бога. Пізнаючи любов, людина за життя досягає обоження – теозису [14, с. 83–108].

Розуміння того, що Бог є усім і в усьому є результатом співвідношення іманентності та трансцендентності, які долаються на шляху любові. Відтак, Бог є Початок та Кінець усіх сутностей, як «їх Початок, оскільки Він є їхньою Причиною, їх Кінець, оскільки Він є їхньою найвищою метою» [Дионисий 2012], а буття, відповідно є богоявленням (теофанією). В працях Діонісія Ареопагіта здійснено поворот до «внутрішньої людини», оскільки теофанія досягає свого найвищого виразу в людині.

Важливою постаттю християнського богослов'я, який визнається останнім голосом грецької Патристики [2, с. 405] і вагомість та оригінальність думки якого «недооцінена не лише пізнішими

мислителями візантійського неоплатонізму, а й сучасними дослідниками» [14, с. 279] є Максим Сповідник. Саме в його творчості була створена позитивна антропологія «в якій людське не є тільки розумним і споглядальним, а й розсудливим, вольовим, пристрасним, тілесним... Інтуїтивний розум, розсудок і життя є тріадичним образом Бога в людині. Людина стає богоподібною завдяки набуттю чеснот мудрості, виваженості та любові. Богообразність природна властива всім людям, богоподібності набувають внаслідок вільної діяльності особистостей. Стан святості є вищим за богоподібність, оскільки є надприродним життям» [14, с. 289–290]. Відтак, людина покликана до цілеспрямованого розвитку божественного в ній. Означене є серцевиною антропології богослова і базовим засновком вчення про обоження [9, с. 232–233]. Тема очищення серця відіграла важливу роль у становленні антропології ісихазму, оскільки «Людина, яка очистила серце своє, не лише пізнає властивості творінь Божих, але і, перейшовши усю лестивцю їхню, узрить, по можливості, і самого Бога» [7].

Висновки. Відтак, християнські уявлення про людину зазнали суттєвого впливу античної філософії. В цьому процесі відбувалось взаємне збагачення ідеями, зокрема, античні уявлення про людину збагатились розумінням людини, як духовної істоти, водночас, і іудейське розуміння людини як образу та подоби Бога отримало більш глибоке розкриття цієї ідеї філософською думкою античності. Означений взаємовплив філософії та богослов'я продовжується і в сьогоденні. Враховуючи те, що в християнстві не існує догмату про людину, уявлення про її сутність значно простіше піддаються трансформаціям відповідно до змін, які відбуваються в соціумі. Сучасний

світ, можливо як ніколи раніше, як би це парадоксально не звучало, потребує звернення до антропологічних ідей християнства, особливо в контексті розвитку богослов'я. Більшість понять християнської антропології протягом часу набули значних розбіжностей в традиціях Сходу та Заходу, що потребує додаткового аналізу. Антропологія є одним із факторів, який одночасно наближує християнські конфесії одна до одної та їх роз'єднує. Враховуючи той факт, що Схід та Захід, минуле та теперішнє мають своєю підставою Отців християнської Церкви, їхні антропологічні ідеї мають позачасову актуальність.

Список використаних джерел

1. Dunn J. D. G. (1998) *The Theology of Paul the Apostle*. Wm. B. Eerdmans Publishing Co. 255 Jefferson Ave. S. E., Grand Rapids, Michigan. URL: <http://www.scribd.com/doc/128758258/James-D-G-Dunn-The-Theology-of-Paul-the-Apostle>.
2. Антисери Д. и Реале Дж. (2001) *Западная философия от истоков до наших дней. Античность и Средневековье*. В переводе и под редакцией С. А. Мальцевой. СПб.: Пневма.
3. Ареопагит Дионисий. (1893) *О небесной иерархии*. Перевод с греческого. URL: <http://www.magister.msk.ru/library/bible/comment/areopag/areopag.htm>.
4. Бичко Б. І. (2003) *Католицький філософський антропологізм*. Історико-філософський аналіз. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук. Дніпропетровськ.
5. Гаврилук Т.В. (2015) *Християнська антропологія в її сучасних трансформаціях: дис. на здобуття наук. ступеня д-р. філос. наук*: Київ: Інститут

філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

6. Дамаскин Иоан св. (1992) Точное изложение православной веры. Москва. URL: http://www.orthlib.ru/John_of_Damascus/vera2_12.html

7. Исповедник Максим (1992) Четыре сотни глав о любви. Извлечение из Добротолубия т. 3, издание Свято-Троицкой Сергиевой Лавры. URL: http://www.xpa-spb.ru/libr/_Maksim-Ispovednik/chetyre-sotni-o-lyubvi.html

8. Карфикова Л. (2012) Святитель Григорий Нисский. Бесконечность Бога и бесконечный путь к Нему человека. [Пер. с чешского] К.: ДУХ І ЛІТЕРА

9. Керн К. (1950) Антропология св. Григория Паламы. Париж: YMCA-Press.

10. Нисский Г. (2002) Святитель. Об устройении человека. URL: <http://www.platonizm.ru/content/grigoriy-nisskiy-ob-ustroenii-cheloveka>.

11. Ориген. (2001) О началах. Мистическое богословие Восточной Церкви: Пер. с древнегреч. М.: ООО «Издательство АСТ». Харьков «Фолио».

12. Соколов В. В. (1979) Средневековая философия. Москва

13. Тертуллиан. (2006) О свидетельстве души. http://sbiblio.com/biblio/archive/tertullian_o/

14. Чорноморець Ю. П. (2010) Візантійський неоплатонізм від Діонісія до Геннадія Схоларія. К.: Дух і Літера.

15. Яннарас Х. (2005) Хайдеггер и Ареопагит, или о непознаваемости Бога. Избранное: Личность и Эрос [сост., посл., ред. А. Кырлежев; пер. с новогреч. Г. Вдовиной].

References:

1. Dunn J. D. G. (1998) The Theology of Paul the Apostle. Wm. B. Eerdmans Publishing Co. 255 Jefferson Ave. S.E., Grand Rapids, Michigan. Retrieved from <http://www.scribd.com/doc/128758258/James-D-G-Dunn-The-Theology-of-Paul-the-Apostle>.

2. Antiseri D. i Reale Dzh. (2001) Zapadnaja filosofija ot istokov do nashih dnei. Antichnost' i Srednevekov'e. V perevode i pod redakciej S. A. Mal'cevoj. SPb.: Pnevma.

3. Areopagit Dionisij. (1893) O nebesnoj ierarhii. Perevod s grecheskogo. Retrieved from <http://www.magister.msk.ru/library/bible/comment/areopag/areopag.htm>.

4. Bychko B. I. (2003) Katolytskyi filosofskyi antropologizm. Istoryko-filosofskyi analiz. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filosofskykh nauk. Dnipropetrovsk.

5. Havryliuk T. V. (2015) Khrystyianska antropologhiia v yii suchasnykh transformatsiiakh: dys. dokt. filos. nauk: Kyiv: Instytut filosofii imeni HS Skovorody NAN Ukrainy.

6. Damaskin Ioan sv. (1992) Tochnoe izlozhenie pravoslavnoj verry. Moskva. Retrieved from http://www.orthlib.ru/John_of_Damascus/vera2_12.html

7. Ispovednik Maksim (1992) Chetyre sotni glav o ljubvi. Izvlechenie iz Dobrotoljubija t. 3, izdanie Svjato-Troickoj Sergievoj Lavry. Retrieved from http://www.xpa-spb.ru/libr/_Maksim-Ispovednik/chetyre-sotni-o-lyubvi.html

8. Karfikova L. (2012) Svjatitel' Grigorij Nisskij. Beskonechnost' Boga i beskonechnyj put' k Nemu cheloveka. [Per. s cheshskogo] K.: DУH І LITERA

9. Kern K. (1950) Antropologija sv. Grigorija Palamy. Parizh: YMCA-Press.

10. Nisskij G. (2002) Svjatitel'. Ob ustroenii cheloveka. Retrieved from

<http://www.platonizm.ru/content/grigoriy-nissskiy-ob-ustroenii-cheloveka>

11. Origen. (2001) O nachalah. Misticheskoe bogoslovie Vostochnoj Cerkvi: Per. s drevnegrech. M.: OOO «Izdatel'stvo AST». Har'kov «Folio».

12. Sokolov V. V. (1979) Srednevekovaja filosofija. Moskva

13. Tertullian. (2006) O svidetel'stve dushi. Retrieved from http://sbiblio.com/biblio/archive/tertullian_o/

14. Chornomorets Yu. P. (2010) Vizantijski neoplatonizm vid Dionisiia do Hennadiia Skholariia. K.: Dukh i Litera.

Jannaras H. (2005) Hajdegger i Areopagit, ili o nepoznavаемosti Boga. Izbrannoe: Lichnost' i Jeros [sost., posl., red. A. Kyrlezhev; per. s novogrech. G. Vdovinoj].

EARLY CHRISTIAN REPRESENTATIONS OF MAN BETWEEN THE BIBLE AND GREEK PHILOSOPHY – THE FEATURES OF THE RELATIONSHIP

Laputko A. V.

Abstract. *The article examines the preconditions for the formation of Christian ideas about man. The emphasis is on the fact that the doctrine of a person has never been a separate problem of theology, and, consequently, was formed in parallel and within the basic tenets of Christianity. The author focuses attention on the contradiction in understanding the origin of representations of a person between the traditional branches of Christianity. On the whole, while remaining in common positions, each denomination identifies its own fundamental source of the origin of anthropological ideas, not taking into account the complex and contradictory path of interpenetration of the ideas of ancient Greek philosophy and Christianity. The author shows the path of formation of the main anthropological representations from the Old Testament notions to the New Testament, which receive their final design only in the works of apologists of Christianity brought up by the logic and culture of thinking of ancient philosophy. Thus, the birth of a new world-view anthropological paradigm, which remains one of the most popular and discursive in the modern world, takes place within the framework of a dialogue between ancient Greek philosophical thought and Old Testament ideas.*

Key words: man, God, Christianity, anthropology, ancient philosophy, Logos, love, image of God.